

Från redaktionen

Det var november när Umeåredaktionen började arbeta med tematumret om feminism. För sörlänningar bland TFL:s läsare kan vi berätta att det betyder att det var lite mörkt. Det fanns ingen sol och ingen snö och ingen glädje i världen. Vi skickade ut ett call for papers och försökte komma ihåg om det alls fanns några feministiska litteraturforskare. Vi funderade på B-planer, tänkte på olika enkäter och intervjuer och rapporter vi skulle kunna fylla numret med istället för artiklar, om ingen skickade in något. Inga idéer kändes bra.

Det blev vinter och folk började höra av sig. Vad trodde vi om det och det artikelförslaget, gick det bra att skriva längre artiklar, hur många artiklar skulle det finnas plats för i numret och varför hade vi inte skrivit att det skulle bli ett dubbelnummer? Vi petade in lite större kostnader i budgeten. Ifall vi nu mot all förmodan skulle få in några texter.

Så blev det vår, och när deadline gick ut var vi tacksamma för den där extraposten i budgeten. Plötsligt var vårt största problem att hinna läsa alla artiklar. Vi behövde inte oroa oss för var skamgränsen går för antalet artiklar i ett TFL-nummer. Istället gläder vi er med ett dubbelnummer och planerar därmed – är det första gången i tidskriftens historia? Låt oss tro att det är det! – för sammanlagt fem nummer i 2020 års årgång av TFL.

När vi tog över TFL bestämde vi oss för att hålla redaktionsarbetet så öppet som möjligt för de artiklar som forskare vill publicera. En vetenskaplig tidskrift varken kan eller bör gå att planera i detalj – den byggs upp av de artiklar som kommer in. Vår förhoppning med det här numret var både att göra och diskutera feministisk litteraturvetenskap. Vi ville att tolkningarna av temat skulle vara vida och i vårt call for papers bad vi er att ge oss exempel på vad fältet innehåller, just här och nu. Det resulterade i sammanlagt nio artiklar, med vitt skilda tolkningar av temat.

Flera av dem behandlar samtidslitteratur i olika former. I en

artikel om hur feminism kan bedrivas genom tecknade serier tar Anna Nordenstam och Margareta Wallin Wictorin upp två svenska serieantologier: *Kvinnor ritat bara serier om mens* (2014) och *Draw the line* (2018). Antologierna sätts in i ett aktivistiskt sammanhang och diskuteras som exempel på hur aktivism kan bedrivas i praktiken. Från ett av den feministiska litteraturvetenskapens systerfält, transstudier, bidrar Maria Ramnehill med en ekokritisk läsning av Jeanette Wintersons senaste roman *Frankissstein* (2019). Romanen argumenterar, menar Ramnehill, för materialitetens betydelse och visar hur människokroppen är uppbyggd i lager på lager, i ständig förvandling. Åsa Arping undersöker Negar Nasehs roman *De fördrivna* (2017), med hjälp av Sianne Ngais resonemang om oheroiska känslor och Sven Anders Johanssons om likgiltighet som överlevnadsstrategi. Arping sätter in romanen i den samtida diskussionen om *ScanGuilt* – de skandinaviska ländernas skuld och skam inför insikten om att den egna välfärden bygger på utsugningen av andra. Kraven på att huvudpersonen Miriam borde engagera sig, agera, vara en god människa, kopplas bland annat till hennes föräldraskap – en småbarnsmor förväntas ha en moralisk kompass.

Just frågor om föräldraskap är ständigt aktuella i feministisk analys, och utgör utgångspunkt för två artiklar i det här numret. I Cecilia Petterssons undersöks en specifik föreställning om ”den goda modern” i två svenska samtidsromaner, Agnes Lidbecks *Finna sig* och Ester Roxbergs *Barnvagnsblues* (bägge 2017). Pettersson visar hur romanerna diskuterar modersidealets baksida, och hur huvudpersonerna försöker slå sig loss från denna norm. Även faderskap och fadersroll blir belysta i numret genom Pia Vuorios läsning av två svenska ungdomsromaner från 1970-talet, i vilka nära relationer mellan fäder och döttrar gestaltas. I bägge fallen upplever döttrarna sig svikna av sina mödrar, som lämnat familjen för att frigöra sig från den genusordning som präglar familjelivet.

Tidigare under 1900-talet finner vi den feministiska klassiker som Sara Pärsson riktar fokus mot: Elin Wägners *Pennskaftet* (1910). Med avstamp i Sara Ahmeds begrepp *orientering* undersöker hon romanens skildringar av hemmet, eller närmare bestämt, huvudpersonernas sätt att vara i och tala om rummen. Johanna Vernqvist går betydligt längre tillbaka i tiden, i sin presentation av renässansförfattaren och kurtisanen Tullia d’Aragona. Vernqvist visar hur d’Aragona i en filosofisk dialog – den första om kvinnans natur som skrevs av en kvinna – argumenterar både med hjälp av och mot såväl klassiska filosofer som sina egna samtida.

Två av artiklarna i numret tangerar historiefilosofiska perspektiv. Fanny Wendt Höjer skriver om Saidiya Hartmans skönlitterära historieskrivning i boken *Wayward Lives, Beautiful Experiments* (2019). I Hartmans bok används arkivmaterial för att skriva en halvt akademisk, halvt skönlitterär berättelse. Wendt Höjer i sin tur diskuterar hur Hartmans metod kan användas som ett sätt att förstå revolutionär praktik som annat än den enstaka händelsen; och hur historien kan användas för att formulera framtid. Kristina Fjelkestams artikel undersöker de problematiska konsekvenserna av att det förflutna liknas vid nuet, eller tvärt om: att relationen mellan då och nu enbart förstås i termer av skillnad. Detta görs genom en analys av några av de konspirationsteorier som formulerades, av ett par medlemmar av Svenska Akademien, som en reaktion på kulturprofilsandalen. I artikeln visar Fjelkestam hur historien upprättas som en parabel i materialet, där det förflutnas 1700-tal blir till något som ”liknar” nuet.

Dessutom har numret som vanligt en öppen sektion för artiklar utanför huvudtemat. I detta nummer består den öppna sektionen av endast en artikel: ”Strindberg och turismen”. Gustaf Marcus läser August Strindbergs reseberättelser och möter en turist som både är medveten om och kritisk till den framväxande turismindustri som förvandlar platser och historia till lättsmälta produkter. Marcus demonstrerar hur Strindbergs beskrivningar av visuella upplevelser har klara paralleller i modernistisk bildkonst, inte minst när det gäller förhandlingen mellan realistisk konkretion och subjektiv mångtydighet.

Utöver artiklarna rymmer numret en mini-enkät, samt den återkommande Skamvrån. En handfull feministiska forskare från olika

discipliner berättar här om sina skamkänslor i linje med numrets tema. Grundtanken med Skamvrån är att även en etablerad vetenskaplig tidskrift ska kunna ge plats åt personliga redogörelser för det som skaver eller tynger, och i det här numret är Skamvrån, talande nog, modigare, vildare och mer utlämnande än någonsin.

Karin Westman Bergs skinsoffa

Feminism är ett politiskt förhållningssätt, men den feministiska litteraturforskningen är också en vetenskaplig tradition. Vi inledde vårt call for papers till det här numret med att nämna Karin Westman Berg. Hennes seminarium i Uppsala, startat 1967, är mytomspunnet. Ungefär samtidigt som de här redaktionsmedlemmarna gick grundutbildningen i litteraturvetenskap hade Cattis Brandelius ett alter ego hon kallade Profesora, som efter en intervju med Ebba Witt-Brattström sjöng:

Man föds inte på en dag
Man kommer aldrig ur ingenting
Men jag vet var jag kommer ifrån
Från Karin Westman Bergs soffa av skinn

I den där skinsoffan ska, enligt legenden, doktoranderna ha suttit djupt nersjunkna medan de diskuterade litteraturteori. Under tiden bakade Karin Westman Bergs man pepparkakor och tog hand om barnen.

Den som bläddrar sig bakåt i TFL-historien, nästan längst ner i vårt digitala arkiv, hittar ett temanummer med rubriken Litteraturvetenskaplig kvinnoforskning (1995:3–4). Vi kan rekommendera det för läsning – det finns på vår hemsida tillsammans med systrar som Maskulinitet (2013), Genus och gensvar (2003) och Kanon, kritik, litteraturhistorieskrivning (1998); och kusiner som Postkoloniala perspektiv (2010) och Skev (2003). Av naturliga skäl – vi gick i högstadiet år 1995 – var ingen av de nuvarande redaktionsmedlemmarna delaktig i produktionen av numret. Däremot kan vi konstatera att dess innehållsförteckning rymmer både huvud- och bihandledare, mentorer, opponenter och betygsnämnsledamöter. Samt flera av de medverkande i det här numret.

Ett år innan TFL:s temanummer om litteraturvetenskaplig

kvinnoforskning gav *Kvinnovetenskaplig tidskrift* (numera *Tidskrift för genusvetenskap*) ut ett liknande, med rubriken Feministisk litteraturforskning (1994:1). Det i sin tur är ett jubileumsnummer, utgivet tio år efter temanumret Kvinnolitteraturforskningen (1984:2–3). (Även dessa finns att läsa på nätet, på tegeve.se.) År 1984 – när vi gick på dagis – beskrivs den vetenskapliga traditionen som ett slags historia i vardande. Numret inleds med en bild från Pil Dahlerups disputation ett år tidigare. Med *Det moderne gennembruds kvinder* blev Dahlerup den första danska doktorn i kvinnoforskning och, skriver redaktionen i förordet, ”det är kanske ingen slump att det är just i ämnet kvinnolitteratur eftersom kvinnolitteraturforskningen länge varit ett stort och aktivt område i hela Norden”.¹ Det planeras en nordisk kvinnolitteraturhistoria, får vi veta, och lagom till tioårsjubileet hade mycket riktigt de första banden av *Nordisk kvinnolitteraturhistoria* kommit ut.

Allt det där är historia nu, och det är en historia som påtagligt lagt grunden för det vi gör idag. Det litteraturvetenskapliga värdet i en rättvisande beskrivning av litteraturhistorien kan knappast överskattas. Att – för att ta ett övertydligt exempel – tala om 1800-talsromanen och bara nämna manliga författare är ju inget mindre än historieförfälskning. Arbetet med litteraturhistoria är ett av den feministiska litteraturforskningens viktiga bidrag. Litteraturlistorna på grundkursen innehåller inte *bara* män längre. Det är inte en utveckling som har varit gratis, utan är resultatet av hårt, kollektivt och ofta obetalt arbete. Någon gjorde en ny litteraturlista till den delkursen, en annan till nästa. En tredje tog över kursen och förbättrade lite till. Hur skulle redaktionens egna grundutbildningar ha sett ut utan de band av *Nordisk kvinnolitteraturhistoria* som såldes för en spottstyver efter seminarierna, sedermera tummade exemplar som slet ut både våra huvuden, axlar och väskor? (Det här var innan digitaliseringen, barn, de vägde ett ton!)

Men även de segrar som är vunna är bräckliga. Idag höjs allt argare röster för att omformulera fördelningssystemen för forskningsmedel så att ”genusflummet” ska missgynnas, och för att undervisningen ska återgå till att befästa en manlig, vit litteraturkanon. ”Representation” är dessutom inte direkt något ledord bland litteraturvetare heller. Hur ska vi komma tillrätta

med homogeniteten i forskarvärlden? Ska andelen doktorander som har disputerade föräldrar fortsätta vara större än andelen doktorander som haft ett jobb utanför akademien? Ska våra högre seminarier fortsätta vara vithetshav? Och våra tidskrifter? Det är feministiska frågor som litteraturvetenskapen behöver ta tag i. Vi vet inte vad Karin Westman Berg skulle ha tyckt om fältet feministisk litteraturforskning idag. Men vi vill gärna tro att hon skulle ha haft höga ambitioner.

Det finns mycket som är svårt med att vara feminist. Annat är faktiskt ganska enkelt. Alla kan vara överens om att vi inte borde gå med på litteraturlistor som bara innehåller gubbar, eller att undervisningen i praktiken bara kräver att studenterna lär sig om gubbar. Det finns en hel del som vi borde kunna vara överens om att hålla oss för goda för. Sådant som att sätta sin egen prestige framför sina doktoranders, sucka åt studenter med särskilda behov eller godta mobbning på arbetsplatsen. Det blir så klart fel ibland, och ibland orkar vi bara inte. Det är okej, och att misslyckas ingår i jobbet. Att vara feminist är inte att lyckas med allt vi föresätter oss, men däremot kanske att se när vi misslyckas. Att våga skämmas. Att erkänna att vi har gjort fel. Det ingår också i jobbet.

Det här numret är inte det första temanummer som den nuvarande redaktionen gör (och inte det sista heller), men vi sliter värre nu. När vi arbetade med numret kom vi på oss själva med att fördela texter inom redaktionen inte bara utifrån våra respektive kompetenser utan också utifrån vad vi *inte* kunde. Vi ville plötsligt hålla en armlängds avstånd. ”Det här blir för kletigt för mig”, sa vi. Det var en ny inställning, tidigare har vi snarare haft litteraturvetenskapens respektabilitetsnormer som motbild. En styrka i den feministiska litteraturforskningen är just att den vågat ta till sig det såriga, att den kunnat erkänna att forskarrollen lika väl som litteraturen är trasig. Men som vi alla vet är det en balansakt: Det får inte komma för nära, inte bli för mycket. Vetenskapen ska visserligen vara sårig, men inte *för* sårig. Ingen vill ju vara en stereotyp. Feminister kan inte hålla huvudet kallt. Kvinnor gråter på seminarier. Feministiska litteraturforskare skriver bara om mens.

Förutom de internaliserade respektabilitetsnormerna har vi också haft särskilda konfliktytor att förhålla oss till, oundvikliga följeslagare till allt som har börjat benämnas ”genusdoktrin”.

Kommer någon bli arg av det här? Kan vi försvara oss i så fall? Har vi ryggen fri? Ibland tycks litteraturvetenskapen, med sin air av tradition och torrhet, stå opåverkad. Men de allt mer normaliserade attackerna mot landets genusvetenskapliga miljöer påverkar hela vetenskapssamhället. Vad det kommer att göra med allas våra arbetsvillkor och vårt tänkande återstår att se.

*

Det här temanumret innehåller inte allt som kan sägas om feministisk litteraturforskning. Vi önskar att vi hade kunnat göra en mer noggrann genomgång av den tradition som vi ingår i. Vi hade velat teckna vår historia i detalj från långt före Karin Westman Bergs seminarium, via ett antal banbrytande avhandlingar, utgivningen av *Nordisk kvinnolitteraturhistoria*, inrättandet av en litteraturvetenskaplig grundutbildning med genusinriktning, utnämningen av professor Y och antagningen av doktoranderna X. Längre hoppades vi att Jenny Björklunds undersökning av artiklar med genusperspektiv i TFL skulle hinna bli skriven, så att vi hade haft något konkret att vifta med. Det är så mycket man vill! Vi borde ha gjort rättvisa åt fältet. Vi borde ha krattat vägen åt framtiden. Vi borde ha intervjuat landets alla doktorander (visat att vi tar emot er med öppna armar) och professorer emeritor (visat att vi inte glömt bort er). Vi kunde ha gjort samlarkort av feministiska litteraturvetenskapliga avhandlingar! Vi kunde ha gjort en frågesport! En app! En helgonbild av Audre Lorde, med bladguld och små diamanter! Karin Westman Berg som pappfigur i naturlig storlek!

Det blev inga helgonbilder, inget bladguld och inga frågesporter. Ibland, när redaktionsmedlemmar arbetar med ett temanummer, så kan de känna sig lite som den där gubben som gick till skräddaren och skulle ha en kostym. Blev det ingen tweedkavaj? Inte en kastad handske heller? Blev det ens en tummetott? Ärligt talat har vi inte alls gjort rättvisa åt fältet feministisk litteraturforskning.

Men hur skulle vi å andra sidan kunna göra rättvisa åt ett fält som det här? I själva verket är det ett av glädjeämnena med att arbeta som feministisk litteraturforskare i Sverige 2020. Det finns ett fält, och det är så stort att det är oöverblickbart. Eller åtminstone så stort att det skulle kräva både mer arbetstid och mer plats än

vad vi har för att låta sig beskrivas. Till exempel kunde inte alla briljanta feministiska litteraturforskare skriva artiklar till det här numret. Det var därför vi kontaktade åtminstone några av alla de vi beundrar och bad dem besvara vår mini-enkät. Där står den feministiska forskarglädjen i fokus – lyckan i att få ha nyfikenhet som sin arbetsuppgift, förmånen att ha smarta och roliga kollegor, tillfredställelsen i att erbjuda studenter nya perspektiv, förtjusningen i att se forskningsfält expandera och utvecklas.

När redaktionen skriver det här har det blivit september, nästan ett år efter att vi började. Snart sänker sig mörkret återigen över Umeå, och det är nog inte mycket ljusare i sörlandet heller. Vi klarade inte av allt vi hoppades på, men det gör väl å andra sidan ingen, någonsin. Och vad vi faktiskt klarade av är att publicera ett antal väldigt spännande texter. Numret är precis som vanligt spretigt, lite sårigt och lite trassligt. Det gläder oss! Vi hoppas att det gäller er också.

Not

- ¹ Ingrid Holmquist, Catta Jönsson, Karin Palmkvist och Ami Wängstedt, ”Från redaktionen”, i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 5, nr 2–3 (1984): 3–5, här 3f.